

Viva: Yarısı olmayan bir Trotskiy masalı

Mustafa Cihan Yılmaz

Viva

Patrick Deville

Çev: Orçun Türkay

Can Yayınları, 2018

Fransız yazar Patrick Deville'nin 2014 yılında Fransa'da yayınlanan *Viva* isimli kitabı 2018 yılında Orçun Türkay'ın çevirisi ile Türkçe olarak yayınlandı. *Viva*'da, kitabın arka kapağında yazan tanıtım yazısının da belirttiği üzere Trotskiy ve Malcolm Lowry'in Meksika hikayeleri üzerinden, aynı dönemlerde yolu Meksika'dan geçmiş ünlü simalar anlatılıyor.

Viva ile ilgili söyleyeceklerimize kitabın türünün ne olduğuna ilişkin belirlemeden başlamak gerekiyor. Kitabın arka kapağında yazılan tanıtım yazısında *Viva*'nın roman olduğu belirtilmiş. Ancak kitabı bitirdikten sonra herhangi bir kurgu unsuru bulunmayan bu kitabın nasıl roman olduğunu anlayamıyoruz. Kitapta belgeler ve tanıklıklar kullanılarak bir anlatı gerçekleştirilmiş. Bütün kitap boyunca bir kez bile gerçek diyaloglar haricinde yazarın zihninin ürünü olan tek bir diyalog veya sahneyle karşılaşmıyoruz. Peki o zaman bu kitabın roman olarak belirlenmesinin sebebi nedir? Sebeplerden biri bütün kitap boyunca alıntı yapılan kitaplar veya belgeler için dipnot verilmemiş olması mıdır? Yoksa sebep kitabın roman olarak değerlendirildiğinde daha çok satacağını düşünmek mi? Daha da

önemlisi bu büyük kandırmacanın sorumlusu kimdir? Kitabın yazarı Patrick Deville mi, yoksa onun yayıncıları ya da editörleri mi? Sebep bunlardan biri ya da hiç biri olmayabilir. Sebep her ne olursa olsun, sorumlusu kim olursa olsun sonuç Patrick Deville'in *Viva*'sının bir roman olarak değerlendirilemeyeceğidir. Bu eseri roman olarak nitelemek okuru kandırmaktır.

Viva, bir roman olmaktan daha çok belgesel bir anlatı olabilir. Hemen hemen bu türün bütün özelliklerini göstermektedir. Bunun için aşağıda yapacağımız bütün eleştiri bu kitabın bir roman olmadığı düşünülerek okunmalıdır.

Deville, *Viva*'yı yazmaya karar vererek zor bir metnin sorumluluğunu üstüne almış. Dünyanın büyük çalkantılar yaşadığı yıllarda her ne kadar bu sallantıların merkezinden uzak bir ülke olan Meksika'yı ve Lowry gibi bu çalkantıların uzağında bir hayat yaşayan bir karakteri seçmiş olsa da, dünyanın çalkantılarının işçilerden yana bir çözümünün sorumluluğunu hayatının merkezine almış, hatta bu çabanın başarılarının zirvelerinden biri olan Ekim devriminin iki önderinden biri olmuş Trotskiy'i anlatının Lowry ile beraber merkezine koymuş olmak onu fazlasıyla yormuş olsa gerek. Deville'in emeğini küçümsememek gerekiyor. Metnin genelinde bu çabanın altından kalkma çabaları çoğunlukla gözümüze çarpıyor. Ancak Deville, özellikle Trotskiy ile ilgili olan kısımlarda sınıfta kalmaya çok yaklaşmakta.

Deville, döneme hâkim olmak için elinden geleni yapmış. Ancak yazarın *Viva*'da yapmış olduğu iki büyük hata bütün kitap boyunca gözümüze çarpıp duruyor.

Bir merdiveni tırmanırken eğer basamaklardan biri diğer basamaklardan kısa ya da daha uzun olursa tökezlersiniz. Deville'nin *Viva*'sındaki basamakların problemi ise daha büyük. *Viva*'nın basamaklarının yapıldığı maddeler birbirinden o kadar farklı ki ister istemez *Viva*'yı okurken tökezliyorsunuz.

Yazar, Malcolm Lowry ve Leon Trotskiy'i *Viva*'da buluştururken iki birleşme noktası belirlemiş. Birinci nokta, Trotskiy ve Lowry'in hayatlarının bir döneminde Meksika'da yaşamış olması. Diğeri ise iki karakterin de hayatlarını çok önem verdikleri bir amaç uğruna geçirmiş olmaları. Trotskiy dünya devrimi için, Lowry ise *Yanardağın Altında* romanı için çalışmalarla hayatlarını geçirdiler.

Dünya devrimi ve bir edebiyat eseri için verilmiş çabaların birbirine benzetilmesi güzel bir romantizm örneği. Ancak ne biri diğerinin yerine konulabilir, ne de edebiyat ve devrim birbiri ile karşılaştırılabilir. Biri hayatını dünya devrimine, diğeri edebiyata adanmış iki karakterin birbirine ne kadar benzemediği ise çok açık bir şekilde ortada. Bu benzetme bir defa yapılınca ve iki karakter bu benzetme üzerinden bir kitapta buluşturulmaya çalışılınca ikisine de ayrı ayrı haksızlık yapılmış oluyor.

Trotskiy'in anlatıldığı bölümlerden sonra Lowry'in anlatıldığı bölümlere her geçildiğinde Lowry bir roman uğruna babasının parasını harcayan bir havai olarak aklımızda kalıyor. Yazar, bu hafiflemeyi engellemek için Trotskiy'in kişisel hayatını daha fazla detaylandırmaya çalıştıkça da asıl Trotskiy'den, onun

hedeflerinden adım adım uzaklaşmış.

Bahsettiğimiz büyük yönetsel yanlışın devamı, Deville'in Trotskiy'e yanlış bir bakış açışı geliştirmesine de sebep oluyor. Deville, Trotskiy'i anlatmaya başladığında, Trotskiy'in *Hayatım* kitabından Trotskiy'in kendi hayatı için yazdığı kısa bir parçayla başlayarak iyi bir başlangıç yapıyor. Bu hat arada Deville'nin yine aklına geliyor olmalı ki bazı örneklerde bu hatta geri dönüyor. Ama Deville, kitabın geri kalanında bu hattan çıkıyor, hatta geri dönmek nadiren aklına geliyor. *Viva*'nın geri kalan kısmında devrimci olarak Trotskiy'i anlatmaktan vazgeçerek "yazar Trotskiy"'i anlatıyor. Trotskiy'in en önemli devrimcilerden biri olduğu kadar, çağının önemli yazarlarından biri olduğunun farkındayız. Ancak Trotskiy'in yazarlığı nasıl devrimciliğinden ayrılarak anlatılabilir ki? Deville'nin metne kendini fazlaca kaptırarak bu hatayı yaptığını düşünmek istiyoruz. Bir taraftan Lowry, Rivera gibi karakterler üzerinden sanat dünyasına odaklanırken bir taraftan Trotskiy'i anlatma çabası kantarın topuzunu ister istemez sanat dünyasına kaydırıyor. Bu da Trotskiy anlatısını sakat bırakıyor.

Trotskiy'in Meksika'da yaşadığı dönemde önemli birkaç olay dikkat çekiyor. İspanya devrimi ve iç savaşı, Amerika SWP'sinin devrimci bir işçi partisi olarak kurulmaya çalışılmasına yön vermeye çalışmak, bağımsız bir uluslararası komisyon (Dewey Komisyonu) tarafından düzmece Moskova mahkemelerinin karşısında gerçek bir yargılamanın yapılması ve kitlelerin gözünde Trotskiy'in aklanması. Ama bunların hepsinden daha önemlisi Dördüncü Enternasyonal'in kurulmasına yönelik çabası, Trotskiy'in Meksika yıllarına asıl damgasını vuran olaydır. Bizzat Trotskiy'in kendisi Dördüncü Enternasyonal'in kurulmasını hayatında yaptığı bütün işlerin önüne koyar. Trotskiy açısından, dünya devriminin partisi olması gereken Komintern, Stalinizm tarafından bir paçavraya dönüştürülmüştü. Dünya devrimi, öncüsü olmadan zafere ulaşamayacağı için Dördüncü Enternasyonal'in kurulması her şeyden önemlidir.

Ancak Deville açısından, Trotskiy'in Dördüncü Enternasyonal için harcadığı bu çaba Dewey'in başkanı olduğu Dewey Komisyonu'ndan daha önemsizdir. Daha önemsizdir ki bağımsız komisyon uzun bölümler halinde anlatılırken Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşundan sadece iki yerde bahseder. Dördüncü Enternasyonal'e sadece iki yerde değinen Deville'nin Troskistlerin "bol bol bölünmelerinden" bahsedecek kadar yer bulması ise en hafif ifadeyle komiktir.

Sakin söylediklerimizden Dewey'in başkanlık ettiği mahkemeyi küçümsediğimiz düşünülmesin. Filozof John Dewey'in başkanlığında kurulan Dewey Komisyonu, düzmece Moskova Mahkemeleri'nin akıl almaz, düzmece suçlamalarına karşı Trotskiy'in kendini savunması için kurulmuş bağımsız bir komisyondur. Trotskiy, Sovyetler Birliği'nde 30'larda Stalinizm tarafından muhalefete karşı kurulan karşı devrimci, düzmece Moskova Mahkemeleri'nin karşısında kitleler nezdinde kendisini aklamak için bu komisyonun kararına önem vermiştir. Hatta Dewey Komisyonu'nun kararını açıklamasının arkasından

gazetelerde çıkan bir iki cümlelik açıklamaları bile, bütün kısalıklarına rağmen, önemsemıştır. Ancak yine de bu Dördüncü Enternasyonal çabalarının önünde duramaz.

Deville'nin bir başka can alıcı hatası ise bütün anlatısının mekanı olan Meksika'yı anlatmakta eksik kalması. Meksika'yı sadece coğrafi olarak anlatmak okurun zihninde dönemin Meksikası'nı canlandırmıyor. Birkaç yüzeysel cümle ile Meksika'nın 1930'larda "demokratik bir ülke" olduğunu söylemenin böyle bir anlatıda yeterli olmayacağı kanaatindeyiz. *Viva*'da dönemin Meksikası'na dair bulduğumuz en önemli bilgi, İngiliz şirketlerinin elinde olan Meksika petrollerinin dönemin Meksika hükümeti tarafından devletleştirilmesi. Meksika petrollerinin devletleştirilmesinin ardından İngiltere Meksika ile bütün ilişkilerini kesmemiş olsa ve bunun sonucunda Lowry'in babası Lowry'e para gönderemeyecek hale gelme, bu olay da Deville'nin gözünde bir değer taşımayacak. *Viva*'yı okurken 1930'lar Meksikası'nı en azından daha fazla anlamak ihtiyacı doğuyor. Ama Deville Trotskiy'in hayatından önemli olayları esirgiyor, Meksika'yı da biz okurlardan esirgiyor.

Viva'nın eksik yönleri kadar güçlü olduğu yönler de var. Deville, *Viva*'yı yazarken özellikle Stalinizmin Trotskiy cinayetinin üzerine fazlaca gidiyor. Trotskiy'e yapılan ilk suikast girişimi ve sonuçta Trotskiy'in ölümüne neden olan ikinci suikastın bütün sorumluları tekrar tarih mahkemesinin önüne çıkıyor. İlk suikast girişimini gerçekleştiren ekibin lideri ressam David Alfaro Siqueiros, yine bu suikastın ve ikinci suikastın arkasında olabilecek ekipten fotoğrafçı Tina Modotti, Meksika Komünist Partisi, GPU ve daha da önemlisi Stalin'in üzerine gidiyor Deville. Özellikle Meksikalı sanatçılardan bu cinayetin tarafı olanların suçları tekrar tekrar sahneye getiriliyor. Suikast ekiplerinin yolunun Stalinizm tarafından boğdurulan İspanya devriminde nasıl Stalinizmin maşası haline geldiği çok canlı tablolar olarak sergileniyor.

Diğer taraftan Deville'nin başka bir hatası ne bağlamda olursa olsun bu kadar fazla karakteri bir anda bir metinde buluşturmaya çalışınca ortaya çıkan büyük bir kaos olmuş. Yazar, anladığımız kadarıyla bu kaosu altından kalkabilmek için elinden geleni yapmış. Ancak sonuç bazı noktalarda istediği gibi sonuçlanmamış görünüyor.

Patrick Deville'nin *Viva*'sının Türkçe yayınlanması üzerine de bir iki söz etmek gerekiyor. Günümüzde artık yayın dünyası, birkaç istisna dışında, sermayenin ihtiyaçlarına teslim olmuş durumda. Bu teslim olma hali de tanıtım yazılarının birer parıltılı reklam metinleri olmasına sebep oluyor. *Viva* için yazılan tanıtım yazısı ise büyük yanlışlarıyla cafcıflı bir reklam metninden başka bir şey değil.

Tanıtım yazısının yazarının Trotskiy ve devrimle ilişkisi sadece bu tanıtım yazısını yazmak kadar olacak ki Trotskiy'in hayatını "siyasi idealizm" diye bir terimin arkasında yok etmeye çalışıyor. Tanıtım yazısının yazarı, "siyasi idealizm" nitelemesi ile övgü yapmak isterken, hakaret ettiği farkında bile

değil. Trotskiy'in bütün bir mücadelesinin, teorik ve pratik katkılarının bir "siyasi idealizm" ile sınırlanması ancak büyük bir cehaletin ürünü olabilir.

Bütün bu nedenlerden dolayı Patrick Deville'nin *Viva'sı*, hayatının bir dönemini Meksika'da geçirmiş Trotskiy'i anlatırken eksik bir Trotskiy anlatımı ile karşımıza çıkıyor. Malcolm Lowry ile ilgili yazdığı kısımlar ise Lowry'e daha hâkim insanlar tarafından muhakkak değerlendirilecektir. Bizim Lowry konusunda söyleyeceklerimizin eksik ya da yanlış olma olasılığı bizi bu alandan uzak tutuyor. Yine de ölümünün üzerinden 78 yıl geçmiş olmasına rağmen Trotskiy'in okuyucuya hatırlatılması önemli bir girişim. Deville'nin bu kitabı yazmak için harcadığı yoğun emek de göz ardı edilemez. Ama Trotskiy'i anlatmak için sadece hayatının bir kronolojisini, hem de eksiklerle beraber çizmek kesinlikle yeterli değil.

Yukarıda da söyledik, Trotskiy'in Meksika yıllarına asıl damgasına vuran olay Dördüncü Enternasyonal'in kurulması çabasıdır. Hayatının en önemli işi olarak belirttiği Dördüncü Enternasyonal'in kurulması çalışması, kendisi hakkındaki bir anlatıda detay olarak geçilemeyecek kadar önemli bir olaydır. Bu yapıldığında, dünya devrimi programı da detay haline gelecektir. Nihayetinde, Trotskiy'in de karakterinin çoğunluğu anlamsız hale gelmiş olacaktır. Bu hatayı yaptıktan sonra Deville'in yaptığı gibi İspanya Devrimi'ne katılabilecek Kızıl Ordu komutanı Trotskiy'i hayal etmek de güzel ama işe yaramayan bir hayalden başka bir şey olmaz.